

Stanisław Chrobak

"Z dziejów edukacji narodowej i chrześcijańskiej : ludzie - idee - instytucje", red. Maria Jolanta Żmichrowska, Niepokalanów 1998 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 37/2, 227-229

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

str. 114 Autor napisał: *Dopiero w latach siedemdziesiątych ubiegłego stulecia zaczęto wprowadzać pięcioletni kurs nauczania w seminariach*. Na dowód przytoczone są źródła informacje o programach nauczania w Seminarium Metropolitalnym św. Jana w Warszawie. Jednak z badań ks. Józefa Zdankowskiego wiadomo, że w Kieleckim Seminarium już w latach czterdziestych wprowadzono pięcioletni kurs nauczania. Również w innych polskich seminariach przed połową XIX wieku zaczęto wprowadzać pięcioletnie studia. Powyższe stwierdzenie wymagałoby zatem uściślenia.

W związku z konkluzjami zamieszczonymi w tej interesującej rozprawie rysują się dalsze problemy badawcze dotyczące recepcji w duszpasterstwie polskim rozwijającej się w XIX wieku teorii kaznodziejstwa. Rodzi się pytanie: w jakim stopniu wypracowana przez polskich teologów myśl homiletyczna przyczyniała się do ożywienia polskiego przepowiadania? Czy znalazła wyraz w publikowanych sukcesywnie dziewiętnastowiecznych zbiorach kazań stanowiących podstawę parafialnego nauczania? Takie pytania wiążą się ściśle z rezultatami badawczymi uzyskanymi w prezentowanej rozprawie, która inspirowała rozszerzenie w przyszłości kwestionariusza studiów. W zakończeniu rozprawy Autor informuje o swoich zamierzeniach kontynuowania badań nad myślą homiletyczną w zaborach austriackim i pruskim oraz w Polsce po odzyskaniu w 1918 roku niepodległości. Są to interesujące zamierzenia naukowe. Zatem pozostaje jedynie zachęcić Autora do podjęcia takich studiów.

Ks. Daniel Olszewski

Z dziejów edukacji narodowej i chrześcijańskiej Ludzie – idee – instytucje. Pod redakcją Marii Jolanty Żmichrowskiej, Zeszyt 2, Niepokalanów 1998, ss. 240.

Pod redakcją prof. dr hab. Marii Jolanty Żmichrowskiej ukazał się drugi zeszyt zainicjowanej w 1997 roku serii wydawniczej – „Z dziejów edukacji narodowej i chrześcijańskiej. Ludzie – idee – instytucje”. Na treść tegoż tomu składa się osiem rozpraw i artykułów oraz cztery recenzje. Głównym przedmiotem zainteresowania Autorki jest popularyzacja i przypomnienie dzisiejszemu Czytelnikowi nurtu narodowego i chrześcijańskiego, tak żywo obecnego w rodzimych dziejach oświaty i wychowania przypadającego na lata niewoli, Polski międzywojennej oraz okres gdy ideologia polityczna brała często górę nad suwerennymi prawami edukacji. W tym kontekście odczytać można ważność podjętej problematyki, by ukazać tych ludzi, idee i instytucje, którzy nie poddając się presji władzy czy wpływowi ideologii, poszukiwali prawdy o wychowaniu, śmiało ją głosili w swoich pracach czy nawet wcielali ją w życie w twórczej praktyce edukacyjnej i wychowawczej.

Przypomnienie prawdy o takich ludziach otwiera praca Elwiry J. Kryńskiej ukazująca *Pedagogię ojca Jacka Woronieckiego* (s. 11-21) oraz teksty źródłowe (s. 22-44). Autorka po przedstawieniu sylwetki filozofa-moralisty podkreśla, że wszystkie prace o Jacku Woronieckim uczą poznawać piękno i głębię życia wewnętrznego człowieka, który jest podmiotem wychowania. W swojej twórczości, z etyką chrześcijańską (*która cechuje się uniwersalizmem, ma charakter społeczny kryje w sobie wartości wychowawcze, ma charakter społeczny i kryje w sobie możliwości dalszego*

rozwoju) najściślej łączył pedagogikę. Bazując na takich podstawach, E. Kryńska zwraca naszą uwagę na cel wychowania, którym jest ukształtowanie w wychowanku stałych form postępowania, czyli usposobień lub sprawności, którymi będzie się on stałe w życiu kierował. Doniosła zaś rola w dziedzinie wychowania społecznego przypada rodzinie, szkole, organizacjom młodzieżowym i kościołowi. Dzieło autora pozwala na stwierdzenie, że „był on nie tylko pionierem, ale zarazem i symptomem idących nowych czasów” (s. 20).

Maria J. Żmichowska przedstawia *Ideologię skautingu polskiego w ujęciu ks. Kazimierza Lutosławskiego* (s. 45-78). Miejscem narodzin i centrum ruchu skautowego na ziemiach polskich była Galicja. Jednocześnie warto podkreślić fakt, że to ks. Kazimierz Lutosławski zakładając w 1912 roku pierwszą drużynę harcerek w Warszawie, przy szkole E. Konopczyńskiego, jako najważniejsze zadanie widział: „kształtowanie oblicza ideowego i wyznaczenie kierunku wychowawczego rodzącego się polskiego ruchu skautowego” (s. 49). W omawianym tekście Autorka przypomina Czytelnikowi, że ksiądz Lutosławski zwracał uwagę przede wszystkim na godność każdego człowieka i jego możliwości twórcze, z drugiej zaś strony stawiał przed młodzieżą wysokie wymagania, mające na celu jej intelektualny rozwój i moralną dośkonalskość, co ma się przejawiać w dążeniu do odrodzenia swego wnętrza, w zdobywaniu sprawności moralnych, w gotowości do walki ze słabościami oraz w ofiarnej służbie Bogu, Ojczyźnie i bliźniemu.

Walory wychowawcze „Listów do młodego nauczyciela” Marii Grzegorzewskiej (s. 79-112) ukazuje Ewa Tomasiak. Autorka podkreśla, że Listy Marii Grzegorzewskiej można nazwać pedagogią „budzenia człowieka w człowieku” (s. 83). Wartość człowieka, która jej zdaniem jest najcenniejszą wartością świata, dobroć, odczytanie własnego powołania, miłość, wolność i prawda, są wartościami wskazanymi przez Marię Grzegorzewską, które pozwolą na własne ciągłe ubogacanie się (osobowe i społeczne), by później odkryć radość, a nawet szczęście pracy twórczej a tym samym służyć tworzeniu atmosfery „wyzwalającej” w każdej pracy a w pracy szkolnej w szczególności.

Hanna Markiewiczowa (s. 113-129) prezentuje szkic historyczny: *Polska Macierz Szkolna geneza i początki działalności*. Założona 28 kwietnia 1905 roku Polska Macierz Szkolna rozpoczęła działalność pod hasłem: „przez oświatę do wolności” (s. 116), a jako zadania statutowe zapisano tworzenie, zakładanie i utrzymywanie ochronek, szkół ludowych, kursów dla analfabetów, czytelni ludowych i bibliotek, zakładów kształcenia dla nauczycieli, urządzanie odczytów i wykładów, wydawanie i rozpowszechnianie podręczników, czasopism, wreszcie działalność charytatywną. Stała się instytucją – jak stwierdza Autorka – związaną z ideą wychowania młodego pokolenia w tradycji i umiłowaniu dorobku duchowego narodu polskiego.

Maria J. Żmichowska jest autorką dwóch kolejnych studiów. W pierwszym Autorka przedstawia dzieje *Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych (TNSW) w latach 1884-1939* (s. 130-163). TNSW była jedyną organizacją nauczycielską, która działała nieprzerwanie ponad pół wieku. Towarzystwo – chociaż może nie bezpośrednio stało zawsze na pozycjach narodowo-patriotycznych, wnosząc trwałe wkłady w rozwój szkolnictwa w całym kraju, integrację nauczycieli, podnoszenie ich kwalifikacji zawodowych i naukowych. Postawione przez Autorkę cele, by w niniejszym studium, uświadomić nauczycielom i studentom bogactwo i różnorodność polskiego ru-

chu nauczycielskiego w przeszłości stanowią ważny głos w ukazywaniu i odkrywaniu prawdziwej historii w dobie przemian ustrojowych i obecnej reformy oświaty.

Życie społeczne ze swej natury domaga się uporządkowania według pewnych zasad i reguł. Przybliżenie tejsze tematyki Czytelnik może odnaleźć w drugim studium Marii J. Żmichrowskiej: *Akcja Katolicka a kwestia społeczna w świetle wypowiedzi ks. B. Kominka na łamach czasopisma „Ruch Katolicki”* (s. 164-178). Autorka omawia zasady życia społecznego, ubogacając cytatai i wypowiedziami ks. B. Kominka na powyższy temat. Życie społeczne winno być zawsze na miarę godności człowieka, zaś jego aktywność i zaangażowanie zmierzać do własnego urzeczywistnienia i dobra wspólnego.

Marksizm nie był ideologią obcą na gruncie polskim od połowy XIX wieku w różnych kręgach społecznych. Barbara Fijałkowska analizuje *Znajomość doktryny politycznej komunizmu w kręgach lewicującej inteligencji II Rzeczypospolitej* (s. 79-196). Znajomość marksizmu – stwierdza Autorka – wiązała się bezpośrednio z politycznymi zainteresowaniami polskiej młodzieży, studiującej na uczelniach rosyjskich, niemieckich i szwajcarskich. Doktryna polityczna komunizmu, upowszechniana przez Komunistyczną Partię Polski, była leninowsko-stalinowską wykładnią marksizmu. Dzieła klasyków cytowane w publikacjach służyły interesom partii i były zgodne z dyrektywami Moskwy (s. 180). Największe sukcesy w pozyskiwaniu sympatyków z kręgów inteligentkich osiągnęli komuniści po roku 1935. Faktem jest również, że pozyskiwana inteligencja nie chciała dopuścić do siebie prawdy, że ustrój ten ma wiele pogardy dla kultury umysłowej, doprowadzając w praktyce do wyniszczenia inteligencji (przykład Związku Radzieckiego) w dziedzinach życia najważniejszych dla państwa.

Ks. Wojciech Góralski przedstawia osobę *Antoniego Juliana Nowowiejskiego (1858-1941) i jego drogę do biskupstwa plockiego* (s. 197-209). Czytelnik poznaje jednego z najwybitniejszych członków Episkopatu Polski okresu międzywojennego i jego posługę kapłańską. Zdaniem Autora przedstawione treści mogą stanowić punkt wyjścia do opracowania monografii tego „wybitnego męża Kościoła i patriotę” (s. 208) oraz jego pracy dydaktycznej i wychowawczej. Zamieszczone recenzje (s. 211-236) stanowią kontynuację treści zeszytu. Ukazują ludzi, idee, instytucje, które wniosły ogromny wkład w działalności oświatowej, społecznej i politycznej w duchu chrześcijańsko-narodowym.

Niniejsza recenzja nie rości sobie praw na ukazanie pełnej treści omawianej publikacji. Podkreślić należy, że poruszana problematyka jest dziś szczególnie ważna i domaga się także naukowych refleksji. Z radością więc odnotować należy, iż publikacja podejmując treści dotyczące dziejów edukacji narodowej ukazała się na polskim rynku wydawniczym. Może być znaczącym wkładem w toczącej się dyskusji na temat oświaty i wychowania, życia społeczno-narodowego, a także stanowić cenne źródło naukowych przemyśleń dla znawców tejsze problematyki. Przejrzysty styl języka i schemat uwzględniający historyczny kontekst, jest najlepszym zaproszeniem do lektury tejsze serii. Recenzowana praca, wnosząc bardzo wiele interesującego materiału, godna jest uwagi szerokiego grona Czytelników, wobec czego z nadzieją należy oczekiwać następnych tomów podejmujących zapoczątkowaną już problematykę.

Ks. Stanisław Chrobak SDB